

"העולם הזה" שבועון החדשות הישראלי • המערכת והמינהלה: תל אביב, רחוב גורדון 3, טלפון 03-243386. תאריך: 136 • מען מכריז: "עולמפרם" • מורפם כ"הדרפום החדש" בע"מ, ת"י אביב, רח' כ"אביגדור • הפצה: "גד" • בע"מ • גזופות: צינקוגרפיה כספי" בע"מ • העורך הראשי: אורי אבנרי • העורך: אלי תבור • עורך תכנות: יוסי שזון • עורכת כותוב: נורית יהודאי • ראש המינהלה: אברהם סיטון • מח' הג'דעות: רפי זכרונז • המו"ר: העולם הזה בע"מ.

קיא ירי

הארון היה עטוף שחורים ומקושט שרשרת עלי גפן מזהבים. מעל לארון התנשאה כיפה תכלה ענקית. שטרטם שחורים שזר רים בה, תלויה ברשרשות מתכת שהיו קשורות לארבעה עמודים עוטפים באותו בד, מקושטים במגינידוד מזהבים. אלפים

זמן קצר לפני עלות השחר ביום הראשון, השמיני בנובמבר 1952, צילצל הפעמון בחדרו של שלמה קצירגנסקי, נהר גו של הדר"ר חיים וייצמן, נשיאה הראשון של מדינת ישראל. צילצל הפעמון הזעיק את הנהג אל חדרהשינה של הנשיא. שם מצא את רופאו הפרטי של וייצמן, ד"ר יואל, שישן כל לילה בחדר סמוך. הרופא ביקש ממנו להחליף את מיכל החמ"ר צן שרגלי המיטה המיוחדת לחולים, עליה שכב הנשיא.

היתה זו התקפה רגילה, אחת מרבות שהנשיא סבל מהן מאז הורע מצב בריאותו באופן פיתאומי כשנה קודם לכן. מאחר שהיה חולה ילב במשך שנים רבות, הפעם היתה זו ההתקפה האחרונה. כעבור שעה קלה, ב-5.55 בדיוק, נפח חיים וייצמן את נשמתו מבלי שהכרתו תשוב אליו. רופאו הראשי, פרופסור הרמן צונדק, שר הוועק מיד עם תחילת ההתקפה על ידי הדר"ר יואל, יכול היה רק לקבוע כי הלב חדל לפעום.

חוך רגעים נמסרה הידיעה לממשלה ולקרובי המשפחה. המנגנון המיוחד שהורקם שנה קודם לכן כדי להכין הלוויה ממלכתית לנשיא, הופעל מיד כדי לבצע את המביצע שכונה בשם חיבצע יוסף. תחנה מישטרת רחובות המתה ככוורת משוטרים אזרחיים ושוטרים צבאיים, חיי לים שנשלחו מבסיסייהם לבושים בגדי מיסוד, רובים מכודנים בידיהם, הוצבו לאורך כל הדרכים המובילות לארמון הדינשיא ברחובות.

הידיעה על מותו של וייצמן התפשטה אותו בוקר במהירות, עוד בטרם הספיקו העתונים לפרסמה בגיליונות האבל שרי הוכנו שנה מראש. במעברות ובבישוי העולים, בהם שוכנו מאות אלפי עולים חדשים, גברה ההתרגשות. בעיני תושביי הם היה חיים וייצמן לא רק נשיא המדינה הם למדו את שמו יחד עם האגדות על הרצל והעבר הרחוק שהוליד את המדינה. ביישובי העולים לא היה כמעט בית שלא תלו בו את דגל הלאום כעוד שחורים. בערים הגדולות של היישוב הוותיק היתה הידיעה סימן לתחילתו של חשבון נפש, סירק של תקופה. היתה תחושה שהנה, פרוק בהיסטוריה היהודית, שכבר הגיע לקיצו, נחתם סופית עם הסתלקותו של האיש. שסימל אותו יותר מכל אדם אחר. השבוע מלאו 25 שנה לחתימתו של אותו פרק.

ביום בו מת חיים וייצמן הייתי תלמיד בגימנסיה הרצליה בתל אביב. הלימודים התבטלו. אך במקום לחזור הביתה, נמשכנו כמו עליידי כוח מנטסי, לכיוון אחד: רחור בות. ניסינו לעקוף את משמרות השוטרים שחסמו את דרכי הגישה לארמון הנשיא והצטופפנו ליד השער עד לשעות הערב, בעת שהותר לקהל הרחב לחלוף על פני גופת הנשיא. ארונו של וייצמן היה מונח על גבי במה שחורה גבוהה ברחבה שליד הארמון.

פדים והמאמרים שהתפרסמו בעתונות עם מותו לא היו שונים מאלה שראו אור השבוע, כשמלאו 25 שנים להסתלקותו. כנערים, שקראו בחשאי את העולם הזה מתחת לספסלים בגימנסיה, ציפינו להור פתחו של הגיליון הבא כדי לקבל הערכה חיה ומעודכנת לאישיותו של וייצמן ותרור מתו למהלך המאורעות אותם חיינו בשנים ההן.

העולם הזה היה אז האורים והתומים על פיו נקבעה התיחסותה של שכבה שלימה בנוער הישראלי לאישים ומאורעות שהתרחשו ביישוב. משום מה, נחרת כי זכרוני גיליון האבל על וייצמן של העולם הזה, יותר מגיליונות אחרים באותה תקר פה. כמה מהמנוגות שפורסמו בו עומדות מול עיני עד עצם היום הזה.

כשעלנו השבוע האחרון (העולם הזה 785) שהתפרסם לפני 25 שנים, ניתן היה גם להבין מדוע. דומני שזה היה העתון הישראלי היחיד שהופיע באותה תקופה שכיסה את מותו של וייצמן וטכס הלוויותו בצורה עתונאית צרופה, געדרת מליצות ומשוחזרת מהרגשות שאיפיינה את סיג נון העתונות הישראלית באותם ימים. ניתן למצוא בדיוח של העולם הזה על טכס ההלוויה הממלכתי, פרטים ששום עתון ישראלי לא העז או לפרסם, כדי לא לפגוע בכבוד המת, כמו, למשל, הקטע הבא:

הדת היהודית קובעת כי רגלי הנפטר תהינה לצד ירושלים בעת קבורתו, למען יוכל המת לראות בעיניו את עיר הקודש. חיים וייצמן, שמימיו לא חיבב טכסים דתיים, קבע את ההיפך בצוואתו: כי יונח בקבר כשרגליו אל חלון חדרו (בו חסרה

מילא בהיסטוריה של התנועה הציונית, כפי שהתפרסמה או בהעולט הזה, היתה שונה ויוצאת דופן מכל מה שהתפרסם במקומות אחרים. קטע מתוכה תופס לגבי האיש גם היום כשהוא מנותח מזווית הראיה הייחודית של העולם הזה:

...הצרפתים, האיטלקים, הרוסים — כולם ראו בציונות, משך דור שלם, סוכנות של האימפריאליזם הבריטי. אולם וייצמן עצמו דחה את ההאשמה בשאט נפש. עד יומה האחרון האמיני כי החזון הציוני הוא שכבש את המדינאים היבשים, וכי התועלת לאימפריה הבריטית, עד לאישור המנדט כעבור שנים, היתה מקרית בלבד. בעיני ההיסטוריה לא יכול להיות ספק שהציונות מילאה בפרק זמן זה תפקיד של כוח עזר לאימפריאליזם הבריטי, וכי וייצמן היה, בהכרה או שלא בהכרה, וי שושבין. אולם שאלה שונה לחלוטין היתה אם הדבר היה כדאי. קשה היה לראות כיצד היתה הציונות יכולה להגיע בדרך אחת להקמת ישוב שיהיה מסוגל ליצור מדינה.

היתה ברירה אחת — בתיאוריה. היא לא היתה קיימת, למעשה, כי היתה לחזר טין מחוץ לעולמם הנפשי של וייצמן ובני דורו. היא היתה קטורה בשחירור המרחב כולו, גירוש ההשפעות הדורות ושיתוף הי יהודים והערבים באיור עצמאי.

אחת הפרשות המוזרות ביותר היא שלא הרצל, לא וייצמן ולא כל מנהיג ציוני אחר התעניין מעולם בקיומם של שש מאות אלף ערבים בארץ בה ביקשו להקים בית לאומי יהודי, ובקיומם של מיליוני ערבים נוספים במרחב אשר ארץ זו השתייכה אליו. עוד פחות עניין אותם קיומה של תנועה לאומית ערבית, תרבותית ופוליטית, שנוגדה כמעט יחד עם הציונות.

רק שבועות מעטים לפני מתו הכרזת בלפור נזכר קיומם של הערבים בפעם הראשונה. המזכיר היה סר מארקס סייקס, אותו מדינאי אנגלי שחתם את ההסכם הסודי עם הצרפתים* והפך ציוני כדי ל" חסלו. הזהיר סייקס לדברי וייצמן: "תוך דור אחד תשיג התנועה (הערבית לאומית) את שלה, כי לערבים יש אינטליגנציה, חיוניות ואחדות לשונית... סייקס יעץ לבוא במגע עם האמיר פייצל, המנהיג הבולט ביותר של הערבים.

השאלה התעוררה שנית כשהגיע וייצמן, אחרי מתן הצהרת בלפור, לארץ. הגנרל אלנבי יעץ לו להיפגש עם פייצל. כתוצאה מפגישה זו שהתקיימה בעמאן הושג מה שנקרא "הסכם וייצמן-פייצל". במכתב ש נשלח על ידי הנסיך הערבי לשופט פליכט פראנקפורטר נאמר:

...אנו מרגישים כי הערבים והיהודים הם דודנים, בני גזע אחד... שתי תנועות תינו משלימות זו את זו. התנועה היהודית היא לאומנית, לא אימפריאליסטית. התנועה שלנו היא לאומנית, לא אימפריאליסטית. יש מקום בטוריה לשנינו. אכן, סבורני כי איש מאיתנו לא יוכל להצליח הצלחה של ממש בלעדי השני..."

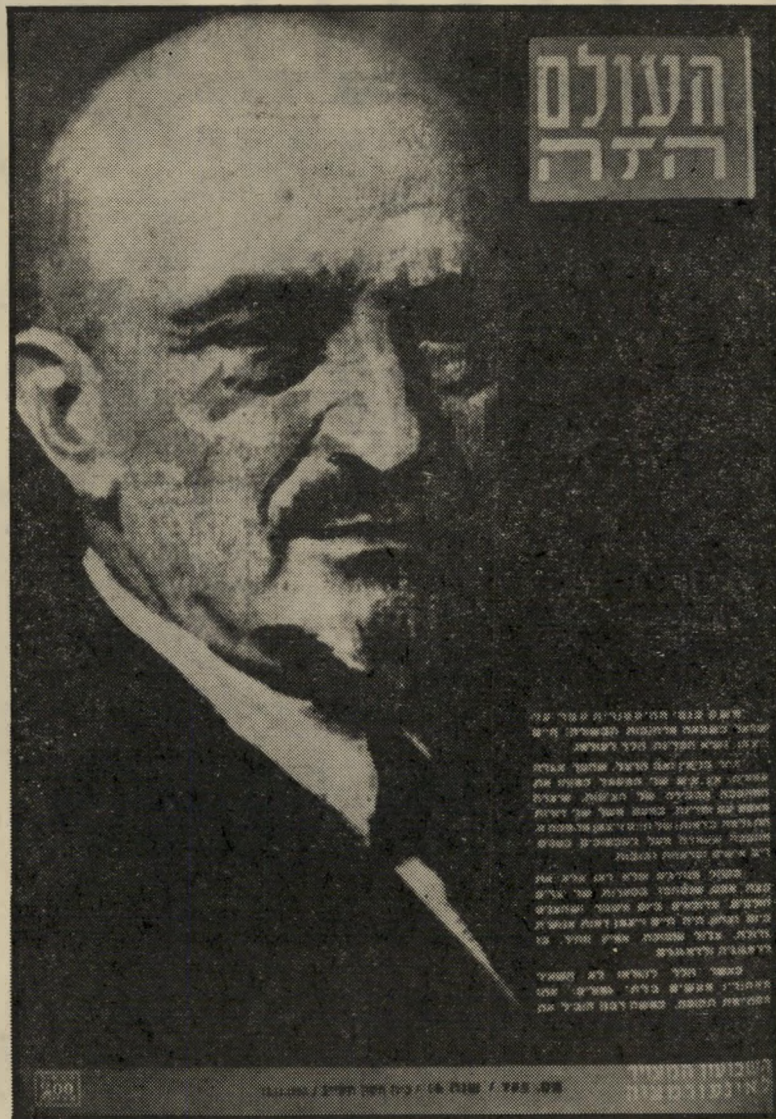
קשה לדעת מה היה מתרחש לו היו היהודים והערבים עושים באמת מאמץ רציני בכיוון זה. אולם תוקפו של ההסכם פג כשפייצל גורש מדמשק על ידי התותי חים הצרפתים. והיהודים, שהדבר נכפה עליהם מן החוץ, לא הבינו מעולם כי חסם העולם הערבי, שאיפותיו ותקותיו, יחסם אל הערבי היה, פחות או יותר, כיחסם של יהודי המערב אל יהודי המזרח: היחס אל משהו שכדאי להתרחק ממנו ככל האפשר.

לא היתה זו החלטה ברורה. היה זה עניין של רגש, והרגש הוא שקבע. וייצמן מודה בעצמו שלא יכול היה לחדור אל ליבו של הערבי, להבינו: "לערבי יש כישרון עצום לבטא דעות מנוגדות לחלו כיון לדעותיך, באדיבות כה עדינה ועקיפה שנדמה לך כי הוא מסכים איתך... שיחות ומשאומות עם ערבים דומים לרדיפה אחרי פאטא-מורגנה במידבר: מלאת הבטחה ו טובה למראה, אלא שאינה עלולה להוביל אותך לכל דבר פרט למוות בצמא."

היתה זו דעה מקובלת בין אירופאים. אולם לגבי מדינאי שבא לחרוץ גורלט של עמים, היתה זו דעה שטחית מאוד.

ולא צריך להמשיך ולצטט כדי להגיע למסקנה שכמעט מאום לא השתנה בתחום זה 25 השנים שחלפו מאז.

הסכם סייקס-פייקו

שער "העולם הזה" 785 (13.11.52) "משק כנפי ההיסטוריה..."

חלפו בדממה על פני הארון. יחד עם קבוצת נערים, חלפנו בחדרתיקודש על פני הארון. אחרי-כך התגבנו שוב לקצה התור כדי לצעוד בשנית מסביב לכיפה שתלתה מעל הארון. נדמה היה לנו באותם רגעים כי אנו חשים את משק כנפי ההיסטוריה.

וייצמן היה שייך כבר אז לעולם שחלף. למדנו על חייו ופועלו בשיעורי תולדות הציונות, בדיוק כמו שלומדים כיום. ההס-

לשאלת המגן בצד אחד, כדי לאפשר לנשיא רהטת את הצרפתים, בכיוון ההפוך בדיוק. מארגני הטכס, במבוכתם, מצאו פשרה: הקבר נחפר כך שחרגליים פונות צפונה.

אך לא רק הדיווח העתונאי הוא שייחד את כתבת העולם הזה על וייצמן (שבפעם הראשונה והיחידה בתולדות העור למ הזה הרפסה ראשיתה על השער הי קדמי). הערכתו של האיש והתפקיד אותו